

חיבור בתי הכפר לרשת החשמל

כתב: גדעון חרובי

את הצבת עמודי המתח הגבוה וחיבורם לרשת החשמל הארצית ביצעה חברת החשמל בשנת 1935. מידע זה קבלתי מאיש ארכיון חברת החשמל בחיפה, מר יעקב רבין.

חגיית גור-אריה (בת הכפר) זוכרת כי בהיותה בחופש הגדול בנהלל, בשנת 1936, כתב לה אביה יוסף נחושטאי על הנעשה בכפר ובין השאר כתב כי הבית הראשון חובר לרשת החשמל וזהו ביתה של משפחת קפלינסקי.

ממרים רוטנברג שמעתי את הסיפור הבא: בוקר אחד בשנת 1936 או 1937 היא נכנסה לבית שכנתה וגיסתה יוכבד רוטנברג לקחת את עיתון "דבר" שהיו חתומים עליו במשותף. משה, בעלה של יוכבד עבד כטפסן והיתה לו הרבה עבודה בבניית הבתים בכפר. לעומתו מרדכי בעלה עבד בפרדסים ובכל מיני עבודות מזדמנות והיו לו מעט ימי עבודה בשבוע. בביתה של יוכבד היה חשמל ואילו אצל מרים לא היה. כשנכנסה לקחת את העיתון ראתה בביתם את הג'וקה שקבל את התשלום עבור החשמל. מרים חזרה הביתה עם העיתון ואמרה למרדכי "טוב שאין לנו חשמל בבית, הייתי נשארת בלי פרוטה..."

ואכן עבור החשמל שלמו במזומן, בעוד שנפט לתאורה, לחימום וכו' קבלו ב"לרשום" ועל כך מספר החבר בן ציון גפני בספרו "חידודין": "אחת החברות פנתה לדריז ודרשה הוספה על התשלום הרגיל לשם סילוק החוב לחברת החשמל, כיוון שאלה אשר לא דאגו וטרחו להכניס חשמל – מקבלים נפט חינם ושורפים כמה שרוצים ומתשלומם לא נגרע, ואילו אנו שטרחנו ועמלנו והתחייבנו וסידרנו חשמל, צריכים מכספינו לשלם בעד האור. האם זה צדק? ככה תומכים בהתקדמות? והרי צריך היה על פי ההגיון להיות להיפך. מילא כאשר חסר נפט, אפשר להלוות אצל השכנה, אולם אם יפסיק את החשמל, לא תלוה אצל השכן. אולם לי כבר לא אכפת, רק לא נעים לי כלפי השכנים, כי למה שהם יסבלו בגללי וגם להם לא יהיה אור?..."¹

רחל גלון (רבינוביץ) סיפרה כי בשנת 1937 למדה בבית ספר תיכון בתל-אביב והיתה מגיעה לכפר לעיתים רחוקות. באחת החופשות כשהגיעה לכפר היה בית הוריה מחובר לרשת החשמל, אך בבקור הבא היה הזרם מנותק כיוון שלא שלמו את חשבון החשמל...

בבתים שחוברו לרשת השתדלו להשתמש במינימום חשמל, בעיקר לתאורה. השתמשו בנורות בעלות עצמה נמוכה והקפידו לכבות את האור בכל חדר שיצאו ממנו. היה רק בית אחד שבלט בעוצמת אורותיו, היה זה ביתה של משפחת שטרן, אבי המשפחה דב שטרן עבד בחברת החשמל. כמעט לא השתמשו אז במכשירים חשמליים. מקררים חשמליים (פריז'ידרים) כמעט ולא היו. ניתן היה לאכסן בחדר הקירור שבמחלבה תוצרת חלב. אני זוכר עצמי כילד, בראשית שנות הארבעים, הולך לביתה של ברכה רובל, שברחוב דרך מול הים, לשים במקרר שלה חבילת מרגרינה או רבע חבילת חמאה. ומאוחר יותר למשפחת יולוס, (תברואן המועצה האזורית) שגרה במרכז הכפר, ואח"כ למקרר של שכנינו קלרה וזיגפריד הסנדלר.

¹ חיבור החשמל בוצע בית אחר בית. אם בית אחד לא התחבר, חברת החשמל לא חיברה לרשת את הבתים שאחריו.

במקום מקרר השתמשו ב"ארון אויר" שהיה בנוי בקיר הצפוני או המערבי של המטבח (במידת האפשר) ובקירו האחורי היו חורי איוורור. שמו מצרכים בכלי ש"התקרר" בתוך קערת מים קרירים מהברז ואמא חינכה אותי תמיד לגמור את האוכל שבצלחת.

המכשיר החשמלי היחיד שהיה בביתנו היה מגהץ חשמלי, אך לא פעם ראיתי את אמא מגהצת במגהצים שחוממו על גבי הפתיליה על מנת לחסוך בחשמל. היו לה שני מגהצים כאלה וידית אחת לשניהם שהועברה מאחד לשני. לאחר שחומם האחד, גיהצו בו ובאותו זמן התחמם השני על הפתיליה והיתה מחליפה אותם מידי כמה דקות.

הרדיו בביתנו נקנה אחרי מלחמת העולם השני ולפני כן הייתי שומע את התוכניות מ"קול ירושלים" ממכשיר הרדיו של חברי עוזי, בנו של המורה אליעזר כהן. גדעון אבני כותב בזכרונותיו, "פרקים מראשית כפר ויתקין", שהרדיו הראשון והיחיד בכפר היה בבית העם ואליו היו באים חברי וילדי הכפר כדי להאזין לתוכניות של "קול ירושלים". ארגו הרדיו היה עשוי מעץ וגודלו היה כגודל חצי קומת אדם. הוא היה נעול בארון עץ והמפתח היה בידי ועד הכפר.

מים לכביסה חיממו בדוד הנחושת של שכנתנו חיה סנדרוביץ שעבר מחצר לחצר ביום הכביסה. הוא הועמד על הצובה ותחתיו הבעירו עצי הסקה שלוקטו מכל מקום אפשרי. במקלחת חיממו מים בעצי הסקה שהובערו בתחתית דוד גבוה וצר, ומאוחר יותר התקין לו וצר הפחה מבער (ברנר) שהוסק בנפט והשמיע רעש כמו טרקטור.

מכונות הכביסה הראשונות שהופצו בכפר בשנות הארבעים, אחרי מלחמת העולם השנייה, היו של חברת "סרויס" שהסוכן שלהם היה אריה המסגר. אחריהן הופיעו המכונות מתוצרת מילר הגרמניות ועוד מכונות כביסה שונות. סחיטת הכבסים היתה במתקן עשוי שני גלילי גומי קרובים ומסתובבים שברוח שביניהם הוכנסו הכבסים אחד אחד ונסחטו. המזון בושל בסירים ע"ג פתילית נפט, לחימום כמויות יותר גדולות השתמשו בפרימוס של נפט. כל הכנת המזון היתה ידנית. לא היו אז מיקסר, בלנדר, מיקרוגל, טוסטר אווון וכו'. עוגות אפו בסיר פלא ע"ג הפתיליה ואם היה תנור אפיה חומם גם הוא על גבי הפתיליה. את הפרות חלבו בידיים לאורו של פנס נפט, מכונות החליבה הראשונות נקנו רק בראשית שנות החמישים, וגם לתרנגולות האירו בלילות במנורות נפט. אפרוחים אומנו תחת כיפה וברוךך שהוסק בנפט. אחרי מלחמת העולם השנייה הותקנו בכל בתי הכפר מקררי קרח. הבלוקים של הקרח שהיו מובאים מבית החרושת בנתניה וחולקו ברחובות הכפר ע"י פנחס אלטמן² שנהג במכונית בדפורד (מעודפי הצבא הבריטי) ואח"כ על ידי דוד סורפין שנהג בסוס רתום לעגלה.

בראשית שנות החמישים רכשו הרבה חברים מקררים חשמליים שיוצרו בארץ. בתחילה היו אלה מקררים תוצרת "פילקו" ואחר-כך "אמקור", שמחיריהם ב"שוק השחור" היו אסטרונומיים (שלוש פרות מבכירות - מחירו של מקרר אחד). קנו מקררים בשוק השחור כיוון שאי אפשר היה לקנות מקרר חשמלי בחנויות אלא תמורת מטבע זר או מתנות מחו"ל.

כמה שנים נמשך חיבור הזרם למגרשי ובתי החברים?

אני זוכר כי בהיותי כבן תשע+, בראשית שנת 1945 בקרתי בבית משפחת גיסר (מיכה ואני למדנו באותה כיתה), ולא היה להם חשמל בבית. שכנתם רחל גלבויע (גלבקס) מספרת כי משפחתה הגיעה לכפר בשנת 1940 מתל-אביב ולא היה להם חשמל בבית, זאת כיוון ששכניהם, משפחת שטיינזיס לא התחברו לרשת ולכן לא הועמד עמוד חשמל ליד ביתם כך שלא יכלו להגיע עם הקו לבתים של גלבויע וגיסר.

שושנה רפפורט (שטיינזיס) מספרת כי אמה סוניה היתה תופרת את בגדי העבודה לאביה שייקה ולא היתה לה מכונת תפירה. היא העדיפה קניית מכונת תפירה (זינגר - בתשלומים) על פני חיבור לרשת החשמל. וכך חוברו שלושת הבתים של שטיינזיס, גלבויע וגיסר לרשת החשמל רק בשנת 1945...

² אלטמן – אחד משתי משפחות עולי גרמניה שהצטרפו לכפר בחודש מאי 1940 כחברים חקלאיים. היה עורך-דין ועמד בראש המשרד הארץ-ישראלי בברלין עד לפני פרוץ מלחמת העולם השנייה.

לסיכום, בתי הכפר חוברו לרשת החשמל לפי רצונם ויכולתם של החברים במשך תקופה ארוכה משנת 1936 ועד שנת 1945.

צריכת החשמל הציבורית היתה יותר מפותחת. בשנת תרצ"ח (1938) הושלם בניין מכון הקירור של המחלבה שהופעל בחשמל. בשנת תרצ"ז (1937) נקנתה מדגרה חשמלית ראשונה בקיבולת של 13.000 ביצה ובבנין המדגרה נבנה חדר קירור לביצים. באותן שנים 1937-1938 נבנה מכון התערובת עם המגרסה, המערבלים והמסועים החשמליים, נבנה האיטליז עם חדר הקירור לבשר, גם בצרכניה הופעלו מקררים חשמליים וכמובן מהבארות שאבו מים בכוח החשמל. במאפיה הוסק התנור בסולר אך מכונת הלישה הייתה חשמלית.

לעומת זאת תאורת הרחובות כמעט לא הייתה, בכל הכפר היו רק פנסי תאורה בודדים והרחובות היו למעשה חשוכים.

כיום הבתים מוצפי אור ומרובי מכשירים חשמליים. במשקים הרבה כלים חשמליים של "פאזה אחת" ו"שלוש פאזות" מכוני חליבה, האבסה אוטומטית של בעלי כנף וחדרי קירור גדולים של פרחנים. בהרבה משקי רפת ואחרים יש גנרטורים המופעלים במקרה של הפסקת חשמל ע"י הטרקטור, באמצעות מעביר הכוח.

ערכה: שרי גלבוע